

REALIZACE ÚSES V PROSTORU SOUTOKU SVRATKY A SVITAVY

Ing. Boleslav JELÍNEK, Ph.D.

*Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie, Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelovy univerzity v Brně, Zemědělská 3, 613 00 Brno,
boleslav.jelinek@mendelu.cz*

ÚVOD

Exkurze na letošní konferenci ÚSES bude věnována několika skladebným částem ÚSES realizovaným na území města Brna. Jednou z navštívených lokalit bude i okolí soutoku Svratky a Svitavy. V této lokalitě bylo Územně technickým podkladem R a NR ÚSES vymezeno regionální biocentrum RBC 238 – Soutok Svratky a Svitavy, ve kterém se spojují dva regionální biokoridory. Jeden je na řece Svratce – RBK 1485 a druhý na Svitavě – RBK 1494. Uvedené skladebné části ÚSES byly převzaty a zpřesněny v územním plánu města Brna. Už od konce 90. let minulého století zde byly snahy o realizaci alespoň části uvedených prvků ÚSES.

Z HISTORIE

Na konci devadesátých let minulého století byla zahájena projekční příprava a po té i realizace nákupního centra Avion shopping park Brno. Jako součást projektové dokumentace byl zpracován i projekt části regionálního biokoridoru a části regionálního biocentra. To vše se dělo v režii investora stavby společnosti IKEA. Zůstalo však pouze u projektové dokumentace a k realizaci se nepřistoupilo.

Další studie na realizaci části RBC byla zpracována na Povodí Moravy. Tato studie řešila úpravy koryta Svratky a částečně i Svitavy v prostoru mezi nákupním centrem a soutokem. Zůstalo však pouze u této studie a další stupně projektové dokumentace zpracovány nebyly.

Po roce 2000 nechal Odbor životního prostředí Magistrátu města Brna zpracovat Technickoekonomické zadání na část regionálního biocentra mezi nákupním centrem a soutokem Svratky a Svitavy. Technickoekonomické zadání se dostalo do příslušné komise, která ho projednala a schválila. Na realizaci ovšem nedošlo.

V roce 2006 byla v souvislosti s přeložkou vysokotlakého plynovodu zpracována projektová dokumentace na realizaci části RBK v jižní části nákupního centra. Tentokrát byla situace pro ÚSES příznivější a došlo i na realizaci.

V průběhu roku 2007 byl zpracován realizační projekt na část regionálního biocentra mezi nákupním centrem a soutokem (pracovně nazývanou Soutok), jehož zadavatelem byl Odbor životního prostředí Magistrátu města Brna. Spolu s výsadbami měla být realizována periodická tůň a zemní val oddělující dálnici D2 od biocentra. Ani k realizaci tohoto záměru však nedošlo, neboť byly problémy se zajištěním přístupu na pozemky.

Snahy o realizaci této části RBC ale pokračovaly dál. Projekt byl v roce 2012 upraven a znovu projednán. Přístup byl zajištěn přes pozemky společnosti IKEA a Povodí Moravy, takže se v roce 2012 mohlo přistoupit k realizaci. To vše již v režii a z rozpočtu Oddělení ÚSES magistrátu města Brna.

V roce 2012 nechalo Oddělení ÚSES zpracovat realizační projekt na další část regionálního biocentra. Tentokrát v pravobřežní části nivy Svratky v návaznosti na Starou

řeku (jedno ze starých koryt Svatky). Tato část biocentra, pracovně nazývaná Stará řeka, byla realizována z prostředků SFŽP v letošním roce.

REALIZOVANÉ PRVKY ÚSES

Část RBK 1485

Realizační projekt na část regionálního biokoridoru u jižní části nákupního centra byl zpracován v roce 2006 v souvislosti s přeložkou vysokotlakého plynovodu. Potrubí procházelo prolukou mezi objekty nákupního centra. S ohledem na zamýšlenou zástavbu proluky se plánovalo přeložení trasy na břeh Svatky.

Nově navrhované výsadby měly navazovat na břehový porost Svatky. S ohledem na inženýrské sítě a jejich ochranné pásma a na přítomnost cyklostezky byly navrženy skupiny dřevin, případně solitéry.

Do výsadeb byly navrženy následující druhy dřevin: dub letní (*Quercus robur*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), topol bílý (*Populus alba*), javor babyka (*Acer campestre*), střemcha hroznovitá (*Prunus padus*), kalina obecná (*Viburnum opulus*), brslen evropský (*Euonymus europaeus*) a svída krvavá (*Cornus sanguinea*). U stromových druhů byly navrženy špičáky (výška 1,7-2 m) ve sponu 4 x 4 m, u keřů sazenice s výškou 30 - 60 cm ve sponu 0,75 x 0,75 m. Vysazeno mělo být 71 stromů a 102 keřů.

Výsadby byly po dokončení stavby realizovány. Aktuální stav však naznačuje, že nebyla zajištěna patřičná následná péče. Nedošlo ani k nahrazení uhynulých sazenic novými. Celkově dřeviny špatně odrůstají.

Soutok

Podle projektu z roku 2007 tvořily tuto část regionálního biocentra tři segmenty. Severní segment se nacházející se u mimoúrovňově křižovatky, jižní o zhruba 300 m níže po toku a mezi nimi ležící menší lesní porost. Vše na pozemcích v majetku města Brna.

V severním segmentu byla navržena periodická tůň o rozloze 783 m² s maximální hloubkou 2 m. Vytěžená zemina měla být použita na vybudování zemního valu podél dálnice D2. Val měl mít půdorysné rozměry 52,4 x 10 m a výšku 2 m. Na tůň měl navazovat menší porost dřevin tvořený dubem letním (*Quercus robur*), jasanem ztepilým (*Fraxinus excelsior*), lípou srdčitou (*Tilia cordata*), javorem babykou (*Acer campestre*) a jilmem vazem (*Ulmus laevis*). Porostní plášť měl být vytvořen z olše lepkavé (*Alnus glutinosa*), javoru babyky (*Acer campestre*), střemchy obecné (*Padus avium*), hlohu obecného (*Crataegus laevigata*), brslenu evropského (*Euonymus europaeus*), svídy krvavé (*Cornus sanguinea*) a kaliny obecné (*Viburnum opulus*).

V severním segmentu bylo dále navrženo dubové (*Quercus robur*) stromořadí doplněné keři - hloh obecný (*Crataegus laevigata*), brslen evropský (*Euonymus europaeus*), svída krvavá (*Cornus sanguinea*) a kalina obecná (*Viburnum opulus*).

Na zbylé části plochy severního segmentu byl navržen travinný porost.

V jižním segmentu byl navržen porost dřevin a travinný porost, každý o výměře zhruba 1 ha. Porost dřevin byl navržen v návaznosti na břehový a doprovodný porost řeky Svatky. Jeho druhové sloužení bylo stejné jako v severním segmentu. Porostní plášť měl být založen z následujících dřevin – dub letní (*Quercus robur*), javor babyka (*Acer campestre*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), jilm vaz (*Ulmus laevis*), střemcha obecná (*Padus*

avium), hloh obecný (*Crataegus laevigata*), brslen evropský (*Euonymus europaeus*), svída krvavá (*Cornus sanguinea*) a kalina obecná (*Viburnum opulus*). Při okraji travinného porosty byly navrženy skupiny stromů.

K založení porostů měly být použity sazenice s výškou nadzemní části 0,5 – 0,6 m vysazované ve sponu 1 x 1 m. Do porostního pláště pak sazenice stromů vysoké nadzemní části 1,2 – 1,5 m (odrostky) vysazované ve sponu 1,5 x 1,5 m. Sazenice keřů měly mít výšku nadzemní části 0,4 - 0,6 m při sponu 0,5 x 0,5 m. Celkem mělo být vysazeno 9 958 stromů a 560 keřů.

Jak bylo řečeno výše, na realizaci projektu nedošlo. V roce 2012 bylo rozhodnuto, že tato část biocentra bude realizována z rozpočtu Oddělení ÚSES Magistrátu města Brna. Byla tedy zadána aktualizace projektu, která měla především zohlednit finanční možnosti Oddělení ÚSES. Upustilo se tedy od realizace periodické tůně a zemního valu. Druhovité složení porostů a jejich porostních plášťů zůstalo beze změn. Upraveny byly parametry sadebního materiálu. K založení porostů byly navrženy odrostky ve sponu 1,75 x 1,75 m a do porostních plášťů a stromořadí špičáky (výška min. 1,7 m). Vysazováno tak mělo být 3 351 stromů a 600 keřů.

Podle aktualizovaného projektu byla tato část RBC na podzim roku 2012 realizována, resp. byly vysazeny dřeviny. Travinné porosty byly založeny na jaře roku 2013. V průběhu realizace byla ještě upravena druhová skladba. S ohledem na šíření nekrózy jasanu (*Chalara fraxinea*) byla většina jasanů nahrazena ostatními vysazovanými dřevinami. Při kontrole na jaře roku 2013 bylo zjištěno, že pouze malé procento dřevin se neujalo a ty byly nahrazeny. Sazenice začaly dobře odrůstat.

Na konci roku 2013 se v jižním porostu objevilo poškození sazenic ohryzem. I přes oplocení výsadeb ohryz přes zimu pokračoval. Na jaře bylo zjištěno poměrně velké poškození porostu. Poškozeny byly prakticky všechny jilmy. Velké poškození bylo dále zjištěno u babyky a dubu. Suché počasí na jaře letošního roku znemožnilo vylepšení porostu. Následné kontroly ukázaly, že i poškozené sazenice odrůstají a dochází k zavalování ran. U sazenic s velkým poškozením došlo k vytváření výmladků na bázi kmene. Zcela uhynulo velmi málo sazenic. S ohledem na tuto skutečnost bylo dohodnuto, že budou vyměněny uhynulé sazenice a část poškozených sazenic. Ty, které dobře odrůstají, budou ponechány. U regenerujících sazenic budou výmladky prostřihány a bude ponechán pouze jeden dobře rostoucí prýt. To umožní dále sledovat reakci jednotlivých druhů na ohryz, schopnost regenerace a hojení ran.

Stará řeka

V roce 2012 se zpracovávala projektová dokumentace na další část regionálního biocentra RBC 238. Tato část regionálního biocentra se nachází v pravobřežní části nivy Svratky proti nákupnímu centru Olympia. K založení části RBC byly využity čtyři parcely o celkové výměře 4,77 ha. Jedna se nachází na břehu řeky Svratky u cyklostezky a retenční nádrže. Na této ploše byly navrženy výsadby spíše parkového charakteru – skupiny a solitéry.

Dvě parcely se nacházejí u Staré řeky (staré koryto Svratky). V návaznosti na její břehové a doprovodné porosty byly navrženy porosty dřevin (zhruba na polovině výměry). Na zbylé části byly navrženy travinné porosty. Porosty byly navrženy z těchto dřevin - dub letní (*Quercus robur*), habr obecný (*Carpinus betulus*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), javor babyka (*Acer campestre*), jilm vaz (*Ulmus laevis*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*),

střemcha hroznovitá (*Prunus padus*) a třešeň ptačí (*Prunus avium*). Keřový porostní plášť byl navržen z brslenu evropského (*Euonymus europaeus*), dřínu obecného (*Cornus mas*), hlohu obecného (*Crataegus laevigata*), kaliny obecné (*Viburnum opulus*), ptačího zobu obecného (*Ligustrum vulgare*), řešetláku počistivého (*Rhamnus cathartica*) a svídy krvavé (*Cornus sanguinea*). Sazenice stromů měly mít výšku 1,5 m (odrostky) a sazenice keřů 0,6 m. Výsadba stromových druhů byla navržena ve sponu 1,75 x 1,75 m a keřů ve sponu 1 x 1 m.

Na těchto dvou parcelách a na poslední nejmenší parcele bylo při cyklostezce a místní komunikaci navrženo stromořadí, z části z ovocných dřevin. Z neovocných dřevin měl být vysazen dub letní (*Quercus robur*), javor mlč (*Acer platanoides*), jilm vaz (*Ulmus laevis*) a lípa srdčitá (*Tilia cordata*). Špičáky uvedených druhů (vysoké 2 m) měly být vysazovány ve sponu 8 m.

Realizace této části biocentra byla provedena na jaře letošního roku z prostředků poskytnutých SFŽP. Situaci značně zkomplikovalo sucho a teplá zima s brzkým nástupem jara. V době realizace již nebyly k dispozici prostokořenné sazenice, které byly v projektu navrženy. Byly proto nahrazeny sazenicemi obalovanými. Co se týká druhového složení, tak byl z velké části nahrazen jasan ztepilý ostatními vysazovanými druhy (s ohledem na nekrózu jasanu).

Použitím obalovaných sazenic a pravidelnou zálivkou bylo docíleno, že většina sazenic sucho přečkala. Pouze u malé části sazenic zaschly listy, prýty našťestí poškozeny nebyly. Lze tedy předpokládat, že i tyto dřeviny na jaře porostou a nebude nutná jejich výměna. Problémem je poškozování stromů u cyklostezky vandaly.

Paradoxní situace nastala na ploše u retenční nádrže. Jelikož zde byly navrženy skupiny dřevin, byla jejich poloha vytyčena podle souřadnic. Po dokončení výsadeb se ukázalo, že část dřevin je v ochranném pásmu nadzemního elektrického vedení – nové přípojky pro retenční nádrž. I přesto, že se k projektu vyjadřovaly příslušní správci sítí a Odbor technických sítí, nikdo na tento záměr neupozornil. V projektu se tedy s tímto ochranným pásmem nepočítalo. Nyní nezbude, než sazenice přesadit na jiné místo.

ZÁVĚR

I přes všechny problémy se po mnohaletém úsilí podařilo na jihu Brna založit část regionálního biocentra a biokoridoru. Celkem se jedná o zhruba 9 ha. Přičemž část RBC Stará řeka je největším realizovaným prvkem ÚSES na území města Brna.

I přes počáteční potíže všechny dřeviny v těchto prvcích zdárně odrůstají. Nyní je potřeba dostat do únosných mezí škody působené zvěří.

O stavu těchto prvků ÚSES se budete moci přesvědčit na letošní exkurzi.